

Петер Пеллегріні: «Гордість за Словацьке національне повстання означає будувати і розвивати нашу національну пам'ять»

(3 виступу Президента Словацької Республіки на центральних урочистостях з нагоди 80-ї річниці СНП)

«Наші предки в ім'я вищих інтересів подолали розбіжності в поглядах і почали буквально з вигнання фашизму з нашої території. Це приклад, який повинен надихати всі сьогоденні соціальні та політичні еліти Словаччини», – сказав президент.

Дивлячись на це урочисте зібрання, дивлячись на вас, справжніх героїв Словацького національного повстання, дивлячись на всіх людей, які зібралися тут сьогодні, щоб вшанувати героїчні події 80-річної давнини, мене переповнюють глибокі емоції та справжня гордість.

Тут, у самому серці Словацького національного повстання, у знаковому місті Банська Бистриця, я смиренно вклоняюся перед вами, які сьогодні сидять переді мною в перших рядах.

Я вшановую вашу мужність, вашу людську відвагу і вашу здатність йти на жертви заради всього словацького народу. Це сильна моральна спадщина для майбутніх поколінь. Я вшановую вас за вашу внутрішню силу, відданість своїй країні та повагу до цінності свободи, яку ви захищали разом з представниками інших народів у боротьбі проти ідеології зла та ненависті.

Ви боролися проти ідеології, яка виокремлювала цілі народи і національності як неповноцінну спільноту, приречену на знищення або рабство. Ви боролися проти зла, в якому життя людини зводилося до витатуйованого номера на передпліччі. І де долю невинних родин, людей похилого віку чи дітей вирішував жест есесівця біля воріт концтабору. Праворуч він означав життя, ліворуч – смерть.

Мільйони людей, серед яких було багато словаків, були позбавлені шансу на майбутнє і повинні були назавжди зникнути з лиця землі. Все, що залишилося від них – це жахливі пам'ятники людської ненависті та люті в Освенцимі, Бухенвальді, Трєблінці та десятках інших місць.

У цьому жаху війни і людяності Словацьке національне повстання підтвердило, наскільки сильним і незламним було прагнення словацького народу до свободи.

Ви, її горді представники, які сьогодні сидять тут, у перших рядах, поклали власні життя за цю свободу,

▲ Президент Словацької Республіки Петер Пеллегріні під час виступу на центральних урочистостях з нагоди 80-ї річниці Словацького національного повстання. Джерело: TASR – Мартін Бауманн.

ду. І завдяки вашій хоробрості весь словацький народ зміг стати одним з переможців Другої світової війни.

Не тільки військових, але й моральних переможців, бо ви не дозволили, щоб на нашій батьківщині панували несправедливість, злоба та небезпечна ідеологія вищості одних над іншими.

Саме вам ми сьогодні завдячуємо тим, що не опинилися на боці переможених і на боці ганьби. Що на зміну концтабору в Середі, як символу моральної та політичної поразки, прийшов ваш героїзм і мужність.

З цього місця я дякую всім вам, хто мужньо протистояв численним труднощам і ризикував своїм життям перед обличчям смерті в складних бойових умовах. Дякую всім, хто допомагав у тилу або передавав стратегічну інформацію для військових операцій. Дякую всім, хто ніколи не відмовлявся від ідеї сво-

боди, навіть ціною власного життя.

Дякую всім вам за те, що своїм безпосереднім героїзмом ви внесли в моральний кодекс словацької нації послання мужності, віри і незламності. Дякуємо всім словацьким жінкам і чоловікам, які допомагали повстанню, незважаючи на незліченні репресії окупантів та їхніх місцевих поплічників.

Каліште, Кляк та Острий Грунь – це пам'ятники людським жертвам, а також безмірній жорстокості тих, хто чинив розправу над беззахисними людьми, в тому числі жінками та дітьми. Незважаючи на ці жахи, було багато сміливих людей, які без вагань допомагали опору їжею, медикаментами чи інформацією.

Кожен з вас, хто відважно боровся проти фашизму, заслуговує на те, щоб його ім'я було навіки вписане в підручники історії! Кожне з ваших імен має бути відоме прийдешнім поколінням, бо ви несете в собі потужне послання єдності, мужності та людської стійкості!

Вічна слава і шана вашій мужності та самопожертви! Ви – справжні герої того важкого часу, ви – джерело національної гордості Словаччини!

Гордість за Словацьке національне повстання означає будувати і розвивати нашу національну пам'ять. Це означає вшановувати справжніх героїв, надихатися їхніми людськими історіями та прищеплювати їх молодим поколінням.

Героїчна спадщина Словацького національного повстання, виткана з історій конкретних відважних людей, зробила нас впевненою в собі нацією. У нас є спадщина, на яку ми повинні спиратися, і ми повинні діяти як вдома, так і в усьому світі! Ніколи не біймося бути почутими, навіть перед тими, хто сильніший! Не біймося відстоювати свою правду, бо це також є посланням Повстання для нас, сучасників. І я можу публічно пообіцяти вам, живим героям Опору, що ми завжди будемо так поводитися!

Пані та панове, після гордості та визнання, я маю сказати про повагу. Повага породжена історією людей, які брали активну участь у Повстанні або безпосередньо допомагали йому.

Це люди, які за інших обставин жили б своїм мирним життям: здобували освіту, розвивали свої таланти, готувалися до майбутньої професії. Створювали б сім'ї, виховували б дітей і насолоджувалися б повсякденними радощами.

Натомість вони були змушені взяти до рук зброю, ризикувати своїм життям і здоров'ям, боротися з нестачею їжі та витримувати складні, часто крайні умови життя і ситуації. Багато з них не були підготовленими солдатами, і все ж вони продемонстрували величезну мужність, відвагу та героїзм.

Словацьке національне повстання було можливістю і простором для співпраці всіх, хто дбав про спільну мету – щоб Словаччина знову стала вільною.

Наші предки, заради спільного інтересу, подолали свої розбіжності

та і почали буквально виселяти фашизм з нашої території. Це приклад, який повинен надихати всі сьогоденні суспільні та політичні еліти Словаччини.

Пані та панове!

Дозвольте мені зараз, з цього символічного місця, закликати до мовчазної пам'яті тих, хто не дожив до свободи. Словаків, чехів, росіян, українців, румунів, французів та представників інших народів, які заплатили своїм життям за нашу сьогоденну свободу.

Багато з вас, хто сьогодні тут, се-

ред нас, як живі пам'ятники Словацького національного повстання, згадають свої власні історії з товаришами по зброї. З товаришами, які мали плани на нове життя у вільній країні, але так і не дожили до нього.

Тому ніколи не дозволямо спотворити нашу історію. Ніколи не дозволямо ненависті остаточно завладіти словацьким суспільством. Це завдання, яке ми можемо виконати лише разом. І справа кожного з нас – активно долучитися до цієї боротьби за історичну правду.

▲ Народна капела Мілана Рендоша, вправо – Марія Мачошко.

Ювілей у Підгороді

Недалеко від словацько-української границі, в мальовничому підгірському селі Підгороді в неділю, 25 серпня 2024 р., було велике свято, на яке зібралося чимало людей не лише з самого Підгороддя, але й із сіл широкі околиці. Причиною був 50-річний ювілей фестивалю, який в останніх роках несе назву «Підгородське фольклорне свято». Фестиваль був заснований ще у 1972 році, але дворічна пандемічна перерва спричинила, що 50-ий річниця відбувся лише цього року. Але й так належить похвала і подяка керівникам села, яким вдалося цей фестиваль утримати.

Як підкреслив у своєму виступі на відкритті свята голова Центральної ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки Павло Богдан, початком 70-их років тодішній Культурний союз українських трудящих у співпраці із селами в різних регіонах Північно-Східної Словаччини, де проживає наше населення, засновував районні свята культури. Такі свята проходили, напр. в Легнаві та Чирчу в Старолюбовнянському окрузі, в Кружльові та Хмельовій Бардівського округу, Дубовій та Кружльовій Свидницького округу, в Баєрвіцях, в Рокитові коло Гуменного, Уличу та інших селах, разом їх було понад 20. Не всі утрималися до сьогодні, Підгороді належить до тих, які і завдяки старостам села та іншим ентузіастам вдалося утримати традицію, на яку вони горді. Сучасний староста Антон Грицько на відкритті поіменно дякував всім і висловив надію на продовження

фестивалю і в наступних роках. Село для цього створило всі передумови, бо якщо спочатку він проходив біля будинку школи, то згодом було створено симпатичний ареал для нього зразу біля Дому культури. Моральну підтримку селу і його святу висловив на відкритті й міністр інвестицій та регіонального розвитку СР Ріхард Раші, котрий через свою дружину має особисте відношення до цього регіону і який з нагоди ювілею фестивалю вручив селу плакету міністерства.

Програма фестивалю була багата. Розпочали її молоді таланти регіону, яких замінила народна капела Мілана Рендоша, доповнена найдовідченішою і найкращою співачкою народних пісень на наших сценах на протязі десятиліть Марією Мачошко. Виступали також колективи із Земпліна, капела *Тераборсук*, *Іновецьке тріо* та інші. З України приїхали юні членки танцювального колективу *Вітраж* Академії культури в Ужгороді, котрі з собою принесли для відвідувачів фестивалю і смачні вареники з чотирма різними начинками. Завершив фестиваль популярний співак Стефан Штець за небувалої масової участі глядачів. Складовою частиною свята були й різноманітні супровідні акції.

Делегацію СРУСР, крім голови Центральної ради Павла Богдана, творили також заступник голови ЦР Віктор Бандурчин та кандидат в члени ЦР, голова Миської організації СРУСР в Михалівцях Святослав Нірда.

-16-

З Ужгорода – в Європу

В Україні будують європейську колію – її прокладають від Ужгорода до Чопа. Таким чином Ужгород стане першим обласним центром України, з'єднаним такою колією з Європою.

Про будівництво повідомили в «Укрзалізниця». Там зазначили, що проект передбачає будівництво 22 км залізничної колії європейського стандарту.

«Компанія на дільниці Чоп – Ужгород розпочала комплекс робіт з підготовки земельного полотна до укладення евроколії 1435 мм. Для цієї дільниці залізничники наразі збирають на власних потужностях рейкошпальну решітку», – розповіли в «Укрзалізниця».

Загальна вартість проекту, розповіли в компанії, складає 1,3 млрд грн. З яких 50% фінансується із фонду ЄС Connecting Europe Facility (CEF).

«Укрзалізниця» отримала можливість реалізувати цей проект у результаті успішної участі в конкурсному відборі проектів CEF у 2022 році», – йдеться в повідомленні.

В Ужгороді створять транспортний хаб (dopravný uzol). Раніше прем'єр-міністр Денис Шмигаль повідомляв, що реалізація проекту дозволить запустити пряме залізничне сполучення між Ужгородом та рядом європейських міст, зокрема, Віднем, Кошицями, Братиславою, Будапештом, Прагою, Бухарестом, Дрезденом, Белградом.

«Реалізація проекту створить в Ужгороді транспортний хаб, який забезпечить зручну та швидку пересадку пасажирів між поїздами широкої колії та поїздами країн ЄС. Будівництво цієї евроколії буде профінансовано за рахунок грантових коштів ЄС», – сказав він.

OBOZ.UA

▲ Танцювальний колектив «Вітраж», який виступив у Підгороді, бере активну участь у культурно-мистецькому житті Закарпаття. На фестивалі в Підгороді разом фольклористками з Ужгорода побували і працівники культури Любов Оленчук (вліво) та Іван Тужеляк.

ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В ПРЯШЕВІ

24 серпня цього року минули 33 роки з того дня, коли Україна стала незалежною державою. В цей день цю визначну подію пригадали і в Пряшеві, а то вже із самого ранку, коли ще й сонце не вишло над обрій. Група прашівських українців залучилася у Цілоднівову молитву за Україну і о 5-й годині ранку приєдналася до прямої трансляції з подвір'я Словацько-українського культурно-інформаційного центру на вул. Янка Бородача, 5.

О 12-й годині в залі Центру почалася святкова програма до Дня Незалежності України, яку підготували члени дитя-

чого драмгуртка *Хамелеон*, що працює при Центрі під керівництвом Олени Кравченко, яка й вела програму. До присутніх з вітальним словом звернувся голова Центральної ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки Павло Богдан, який підкреслив його значення для історії України і який водночас закликав не втрачати віру в майбутнє України, яке є якраз в руках сучасних дітей.

Після закінчення програми її учасники та глядачі зібралися перед будинком, заспівали пісню *Ой у лузі червона калина* і подалися урочистою ходою під українськими та словацькими державними прапорами Головною вулицею Пряшева до міської ратуші. На будинку майорів і український прапор,

а у вечірніх годинах в день свята був підсвітлений у державних кольорах України. Тут учасники урочистої ходи заспівали

державний гімн України, сфотографувалися і спокійно подалися знов до Словацько-українського культурно-інформаційного центру, де вже на них чекав смачний борщ і інша закуска, які підготували ініціатори зустрічі. Не бракувала і музика та незабутні українські класичні пісні.

Святкування Дня незалежності у Пряшеві пройшли достойно і їх учасники – переважно біженці – хоч на короткий час забули про свої турботи і в колі друзів та нових знайомих могли згадати своє мирне жит-

тя у своїй батьківщині, куди вони так мріють повернутися.

-пб-

Українське мистецтво в Братиславі

В Словацькій національній галереї в Братиславі від 21.06.2024 до 22.09.2024 проходить виставка українського мистецтва. На ній представлено близько 60 творів мистецтва модерну, пік якого припав на 1900 рік у Європі і який вплинув на мистецьку сцену території сучасної України.

Перші імпульси до цього середовища надходили з Петербурга вже у 1880-х роках; подальші контакти з мистецтвом модерну відбувалися в міжнародно активному середовищі Мюнхена. Там працював, наприклад, Олександр Мурашко, який став одним із піонерів модерну в Україні. У Центральній Європі важливим центром мистецтва модерну був Відень, де працювали Федір Кричевський, Олекса Новаківський та інші. Середовище Кракова також мало важливе значення.

В Україні, як і в інших країнах, розвиток нової національної школи збігся з перевідкриттям народного мистецтва, організацією майстерень прикладного

мистецтва в сільській місцевості та відкриттям творчості художників, пов'язаних з цим середовищем, таких як Ганна Собачко-Шостак. Важливою постаттю був Георгій Нарбут, художник і дизайнер, який створив візуальну ідентичність України – від банкнот до поштових марок.

Окрім прагнення створити самобутню національну візуальну мову, деякі художники були зацікавлені у високо персоналізованому символістському стилі, який часто зазнавав впливу філософських течій. Костянтин Піскорський, Михайло Сапожников чи Олександр Богомазов, як представники наймолодшого покоління, також пов'язані з новими течіями авангардного мистецтва – кубофутуризмом чи сюрреалізмом. Вплив модерну на українське середовище був досить тривалим і тривав до 1930-х років.

Серед художників виставки – Петро Холодний, Федір Кричевський, Василь Кричевський, Олена Кульчицька, Всеволод Максимович, Абрам Маневич,

Іван Мясоедов, Олександр Мурашко, Георгій Нарбут, Олекса Новаківський, Костянтин Піскорський, Михайло Сапожников, Іван Труш, Михайло Жук.

Куратори: Костянтин Акіньша, Марина Дроботюк.

Виставковий проект проводиться з співпрацею з галереєю Бельведер у Відні, Національною галереєю в Софії, Національним художнім музеєм України та іншими українськими колекціями. Проект був ініційований Музеєм Тіссена-Борнеміса в Мадриді на знак підтримки України та з метою захисту її творів мистецтва від російського вторгнення.

Роботи, представлені на виставці, є частиною колекцій Національного художнього музею України в Києві, Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, Дніпровського художнього музею, Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка, а також приватної колекції.

-р-
Дж.: SNG.

Кошиці до 33 річниці Дня Незалежності України

22 серпня 2024 в м. Кошиці в Освітньому центрі Греко-католицької єпархіяльної благодійної організації Кошиці, відбувся захід, присвячений 33 річниці Дня Незалежності України з метою підтримки України та її громадян, які знайшли прихисток в Словаччині з початком російсько-української війни.

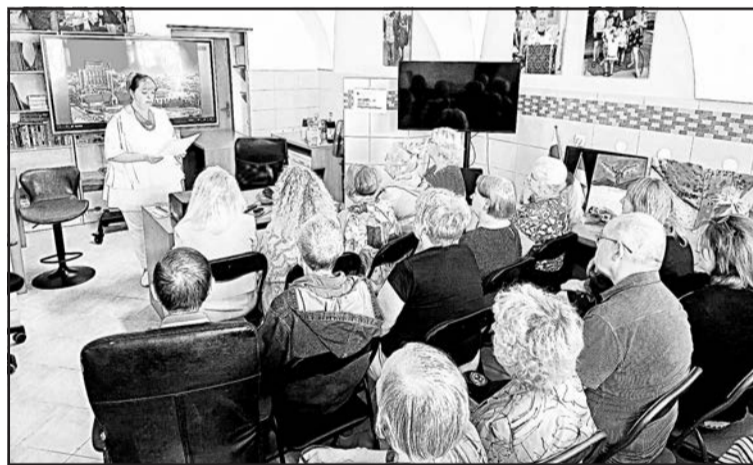
«Розвивайся Ти, високий дубе» Яною Булановою; Олександра Олеса «Живи, Україно, живи для краси»; Василя Симоненка «Я закоханий палко без міри» та сучасних поетів Ірини Мацкової «Моя сонячна Країна Україна», «Мої соколики, сини», «Присвята рідній землі» й молодого поета Олександра Перехреста «Що для мене Україна».

▲ Загальна світлина учасників зустрічі до 33 річниці Дня Незалежності України.

▲ Учасники зустрічі заспівали українські пісні.

▲ І. Мацкова виголосила вступне слово і представила виставку «Найкращі місця України й культурні традиції».

Улюблені українські пісні звучали у прекрасному виконанні Юлії Кентош «Верше, мій верше»; «Два кольори», «Чорнобривці», «Рідна мати моя» у виконанні Яни Буланової. Ірина Мацкова заспівала власну авторську пісню «Переможна», яка здобула міжнародне визнання на Міжнародному літературному конкурсі «Коронація слова».

В кінці програми, тримаючи Український прапор, всі присутні заспівали Гімн ОУН «Зродились ми великої години» та улюблену пісню «Ой у лузі червона калина». Почуття єдності, незламності, віри в Перемогу, безмежної любові до рідної землі й щирої подяки словацькому народу за підтримку України переповнювали серця всіх присутніх.

Щиро дякуємо директору Греко-католицької єпархіяльної благодійної організації Кошиці Мгр. Анні Іванковій (номінатці на Словенку рока 2024) та всім працівникам за організацію та проведення свята!

Миру всім і добра!

і.м.

Свято з нагоди 80-річчя СНП

повстання. Вони горді на свою мову, свої звичаї і традиції, а особливо на історичні події, які відбувалися 80 років тому в їхніх лісах, де діяли такі партизанські загони, як Бригада Клемента Готвальда, Бригада Чапаєва, загони Олександра Невського, «Заря» та ін.

Часто у виступах та інтерв'ю звучали слова допомоги партизанам, навіть з усвідомленням того, що можна втратити своє життя або всю родину. Незважаючи на репресії з боку військ

лії Словацького союзу антифашистських борців (ССАБ) у Сільському уряді (голова філії ССАБ, полковник, інж. Вацлав Гомішан, заступник голови Петер Кобер і секретар Анна Беньо). Під час урочистостей біля меморіалу виступив староста села і депутат Пряшівського самоврядного краю Михал Дідик, який зосередив увагу на героїчних вчинках жителів Чирча та жертв Другої світової війни. Згодом місцевий священник відслужив панахиду за жертвами всіх воєн.

Після переходу делегації до міського амфітеатру з промовою до присутніх звернувся голова обласного комітету ССАБ, інж. Вацлав Гомішан, який, серед іншого, зосередив свою увагу на спадщині СНП, ролі сьогоденного покоління у продовженні боротьби з сучасними проявами екстремізму, неонацизму та неонацизму. Він вказав на роботу і дії ССАБ в сучасному суспільстві, а також на створення сприятливих відносин між громадянами та їхній підхід до молодого покоління. Відразу після промови він нагородив похвальними грамотами старосту села Михала Дідика, голову Первинної організації ССАБ Михала Кубу, секретаря ПО ССАБ Тетяну Вархолову та директора Основної школи Мілана Вархолу.

У чотиригодинній культур-

ній програмі виступили, зокрема, співачка Анна Порач, Маріка Кромпашикова, Єргуш Глящик, Фольклорний колектив *Врановчан*, Стефан Штець & Файта та Андер з Кошиць. Староста села Михал Дідик та

його помічники заслуговують подяку за організування свята.

Вацлав ГОМІШАН,
голова Обласного комітету
ССАБ,
Стара Любовня.

Близько 550 осіб усіх поколінь зібралися в неділю, 18 серпня 2024 року, в мальовничому селі Чирч, розташованому нижче Мінчола в Черговських горах в окрузі Стара Любовня, щоб відзначити 80-ту річницю Словацького національного

фашистської Німеччини, люди продовжували боротьбу за мир, свободу і демократію.

Урочистості розпочалися вже опівдні урочистою літургією подяки за жертв Другої світової війни. Після цього відбувся прийом делегації фі-

У першій ремарці зазначено, що події відбуваються «895 года в крепости ужгородской... и невичанской, в таборе мадыарском, под стенами ужгородскими, и на берегах реки Лаборцы». На час приходу угрів влада старого князя Лаборця була послаблена інтригами бояр, перш за все невичанського жупана Ярослава. Той, аби здобути ласку Арпада і отримати від нього право володарювати в Ужгородському замку, зводить наклеп на свого сина Мирослава, його наречену Євросинію – доньку Лаборця хоче віддати вождеві завойовників Панонії. Князь безсилий протистояти розбрату і хоч розуміє, що дати відсіч небезпечному ворогові можуть тільки об'єднані сили слов'ян, та не знає, як це зробити. Зрадник Ярослав показав потаємний хід до замку, князь тікає, вороги переслідують його...

Волею автора у центрі подій перебувають представники молодого покоління – енергійний, розсудливий Мирослав і княжна Євросинія. Він вирвав наречену із лабет смерті, коли Арпад непокірну полонянку хотів принести в жертву богам війни Гадуру; він організував відсіч ворогові:

*Спасись или умереть – вот наш девиз,
Победа или смерть – вот храбрый зов!*

Після втрати Ужгорода він не втрачає надію:

*Если пал
Один Ужгород, это ведь еще
Не вся Паннония... Надежда есть,
Славяне выжнут врагов!*

Він вірить, що русинам на допомогу придуть Залан і Святоплук – болгарський і великоморавський князі.

Ідеї слов'янської єдності нуртували якраз тоді, коли Євген Фенцик працював над п'єсою, адже внаслідок російсько-турецької війни 1877 – 1878 років було виволено із чужоземного ярма Болгарію. Знаково, що автор драми

КНЯЗЬ ЛАБОРЕЦЬ в літературі і художній творчості (4)

«Покорение Ужгорода» під час написання свого твору мав за зразок трагедію Олександра Пушкіна «Борис Годунов», у якій засуджується колабораціонізм російських бояр під час польсько-російських протистоянь.

Героїня п'єси Євросинія засуджує розбрат. Оплакуючи батька, повішеного мадырами, вона проголошує над його могилою заклик до «дітей Слави»:

*Внимайте, дети Славы,
не забудьте,
Вот вам Ксандры зов:
века пройдут,
Тысячелетие минет, и здесь
В Паннонии не будет управляет
Славянский глас... А если хотите
жить
Народной жизнью, то непременно
Надо соединиться вам,
Узвать друг друга братом,
быть одно!*

У контексті згадки про тисячоліття від часу загарбання уграми землі Лаборця політичним закликом до своїх далеких потомків звучали слова Мирослава:

*Рабами ж быть нам варваров
нельзя, –
Рабами их не будем никогда!*

Скупі рядки із хроніки Аноніма про легендарного князя Лаборця Євген Фенцик творчим домислом перетворив у історичну алегорію про те, якої шкоди слов'янам завдає відступництво в їх рядах.

Балада «Львоборець» Івана Сільвая

Автор балади користувався тим же джерелом інформації про Лаборця, що і його попередники – Кралицький, Гомічков, Фенцик... Тільки він, сприйнявши записи

Аноніма неточними, корегує їх: князя твердині над Ужем називає Львоборцем, а саму твердиню – Ужгородом. Необхідність таких змін обґрунтував у примітці до твору: «Безименный письменодитель царя Белого (так Сильвай іменує угорського князя Бейлу. – І. С.) называет вождя Ужгородского Laborc-em, которое имя не имеет никакого значения. Но так как у древних славян не было имени без значения, этот историк, не понимая язык славянский, сие имя ошибочно написал, потому я его предпочел исправить на Львоборца, как и имело иногда подлинно находится». Він заперечив топонім Унгоград, бо його утворено від угорського слова «Унг», не хоче живити і топонім Ужгород, бо слово «город» – нове за походженням, віддалилося від церковнослов'янської мови. Про вибраний ним топонім Сильвай написав: «... я дерзнул употреблять по древности своей имя Ужгород, по примеру Вышеград, Семиград, Цареград и пр.»

Баладу написано, мабуть, у той час, коли інтелігенцією Ужгорода зроблено порив до відродження: створено Общество святого Василя Великого (1864), почали виходити газети «Учитель» (1867), «Свѣтъ» (1867 – 1870)... У останній активно співробітничав Іван Сильвай, на її сторінках у 1868 році розгорілася полеміка промову видання – видавати її російською мовою, на місцевих діалектах чи церковнослов'янською мовою. Пріоритетно було визнано церковнослов'янську. Коментар про топонім Ужгород дозволяє зробити припущення, що баладу «Львоборець» Сильвай мав намір опублікувати в газеті «Свѣтъ». Обнародувано її

у 1957 році у пряшівському виданні вибраного Івана Сільвая.

Баладний Львоборець – старий, сентиментальний. Разом із трьома синами він іде на бій із ворогом. Допомога не прийшла ні від Земплину, ні від «народу перунородного», і хоч захисники Ужгорода б'ються із ворогом мужньо, їм не перемоги:

*У мадыр потери втрое,
Не один навек умолк,
Но противника тьма тьмуца:
День со дня в святом отбое
Уменьшался русский полк...*

Зрозумівши, що слов'яни-сусіди не придуть на підмогу, Львоборець розмірковує з болем:

*Ты природы
От славян не жди иной,
Ведь розлад у них доселе,
Перешел он в поздни роды
Вечною оскоминной...*

Священник заспокоює князя, переконає у необхідності пожертвувати собою, тільки так він залишиться жити у пам'яті потомків, які вчитимуться на його прикладі мужності, любові до рідної землі. І князь із синами поскакав назустріч своїй долі, не боячись смерті:

*Воин крови не щадил,
Зная, что она в потмах
Оживотворится слова
Славой прадедных могил.*

Балада завершується своєрідним епілогом: через тисячу років ім'я Львоборця сприймається як символ відродження русинів. Жертвна кров минулого будить від сну:

*Наконец над Ужгородом
Загремело: «Род мой, оживи!»
И настала вслед весна.*

Іван Сильвай з великим оптимізмом сприймав деякі успіхи буди-

телів Закарпаття на ниві просвітництва.

Поема «Латорець» Василя Гренджі-Донського

Це – маловідомий теперішньому читачеві твір. Опубліковано його у «Календарі Союза русских жен в Пряшевѣ на 1923 рок» (Пряшев, 1922, с. 113-116). Автора не задовольняла інформація із хроніки Аноніма про те, що іменем ужгородського князя названо ріку на Пряшівщині, увіковічнення імені жертви експансії угрів на південних схилах Карпат шукав у назві річки Латориці. Тому й князя він назвав Латорцем.

Латорець – воєвода похилого віку, має дружину і дітей, живе у замку, над яким майорить «синьо-жовта фана». Дідич із-за гір прискакав із тривожною звісткою: приближається дика орда. Латорець веде білих хорватів на бій із «поганами-мадырами», та ворог переважає кількісно – і загинула уся дружина князя, пробили списом і серце Латорця. Кінь приволік тіло на берег річки, де його знайшли селяни у День водохрещення. Цей штрих говорить про те, що Гренджа-Донський вважав білих хорватів християнами. У поемі ще є одна згадка про це. Коли Латорець запитав дідича-гінця про новини за перевалом, той відповідає:

*Одни на нову віру нарікають,
Другі Чорнобога проклинують.*

Тобто нова віра ще не утвердилася надійно. Та убитого князя поховали за християнським обрядом, а не язичницьким:

*Як прийшли селяни в празник
На Йордан святу воду брати,
Виділи князя Латорця
На зарінку мертвим лежати.
І святочне, як належить,
Тіло у землю поклали.
І від того дня ту річку
Латорицею назвали.*

Іван Сенько
«Від часів Лаборця до сьогодення»,
Ужгород, 2012, стор. 7 – 42.
(Далі буде.)

Як Україна відзначила День Незалежності

У суботу, 24 серпня, Україна відзначила 33-тю річницю проголошення незалежності.

Президент Володимир Зеленський у зверненні до народу з нагоди Дня Незалежності заявив, що Україна і українці самостійно визначатимуть свій шлях.

«Не буде хворий дід із Червоної площі, який постійно погрожує всім червоною кнопкою, диктувати нам якісь свої червоні лінії. Як жити, яким шляхом іти і який вибір робити, будуть для себе визначати лише Україна й українці. Бо так працює незалежність», – підкреслив Зеленський.

Своє звернення він записав із Сумщини неподалік кордону з Росією.

«Кордону між незалежною європейською державою й терористичною організацією номер один у світі. 913 днів тому, зокрема й через Сумщину, Росія пішла на нас війною. Порушила не лише суверенні кордони, а й межі жорстокості та здорового глузду. Безмежно прагнути одного: знищити нас. Натомість сьогодні ми відзначаємо 33-й День Незалежності України. А те, що ніс на нашу землю ворог, тепер повернулося в його дім», – наголосив Президент.

Він запевнив, що українці завжди повертають борги. «І той, хто зичив нашій землі лиха, отримає його у себе вдома. З відсотками. Той, хто хоче сіяти на нашій землі зло, пожинатиме його плоди на своїй території», – сказав Зеленський.

Він подякував кожному, хто допомагає війнам і Українській державі, усім, хто живе й працює, аби працювала й жила незалежність.

«Наші медики, наші рятувальники, наші пожежники, енергетики, наші волонтери й підприємці, поліцейські і фермери, залізничники, вчителі та учні. Усі. Українці та українки тут, українці та українки за кордоном,

які допомагають, знаходять, відправляють необхідне, говорять світу про Україну. І всі, хто з Україною на тимчасово окупованих наших територіях. Усі українці та українки, чия сила не має кордонів, чия воля безмежна. Всі, кому я безмежно вдячний. І сьогодні. І за кожен з 913 днів цієї війни. За справу кожного й кожної з вас», – наголосив глава Української держави.

Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук у привітанні зазначив, що День Незалежності має особливе значення, цінність і сенс для кожного українця, це «день, що об'єднує».

«33 роки тому наша держава, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні й виходячи з права на самовизначення, стала незалежною й самостійною. І саме нашу незалежність ми сьогодні захищаємо й за нашу самостійність б'ємось!», – підкреслив Стефанчук.

«Кожному з нас хотілося би святкувати цей день. Проте ми – відзначаємо. Відзначаємо й завдячуємо насамперед нашим воїнам. Нашим захисникам і захисницям, кожному й кожній, хто сьогодні на полі бою, хто захищає позиції, йде у бій і відбиває атаки ворога», – наголосив голова ВР.

За його словами, українці «згуртували довкола себе світ. І це все лише тому, бо ми об'єднані спільним прагненням! Прагненням жити саме у Незалежній Україні, яка обов'язково святкуватиме цей день!».

Прем'єр-міністр Денис Шмигаль привітав Україну із Днем Незалежності і заявив, що це свято символізує силу духу й велич українців.

«День Незалежності – це найбільше національне свято, яке символізує силу духу та велич українського народу», – написав Шмигаль у Телеграмі.

Він наголосив, що «свято є

можливим завдяки героїзму та відважності українських захисників і захисниць. Завдяки усім, хто працює в тилу».

Як підкреслив Прем'єр, Україна залишається вільною, демократичною, незалежною державою.

«Будьмо єдиними, будьмо незламними, будьмо цілеспрямованими у своєму прагненні до волі та справедливості. Разом ми обов'язково вистоїмо, переможемо та відбудуємо нашу Україну!» – підсумував Шмигаль.

«Кожен з нас є частиною цієї боротьби. Воїн на передовій чи батьки, які його зростили. Хто на фронті чи в тилу – усі, хто допомагає армії, піклується про сім'ї наших героїв, хто вірить у нашу боротьбу і перемогу», – підкреслив міністр.

Як ідеться у вітанні на сторінці головнокомандувача ЗСУ у Фейсбуці, Збройні сили України борються за незалежність кожен день, кожен секунду.

«Ми захищали нашу Незалежність з перших днів війни – коли спалювали ворожі колони, обороняли Київ, звільняли Харківщину, піднімали наш прапор над Херсоном та островом Зміїний. Боротьба за нашу Незалежність триває – на Покровському, Торезькому, Харківському та інших напрямках, де наші воїни ціною надзусиль зупиняють та знищують ворога», – підкреслив Сирський.

«Наша Незалежність – у нашій люті до ворога за його звірства в наших містах і селах, за слюзи наших дітей, за муки наших полонених у російських катівнях. Наша Незалежність – у помсті за кожного побратима і посестру, які впали із зброєю в руках, до останнього подиху захищаючи свою землю і свободу», – наголосив головнокомандувач.

Укрінформ.

Президент України підписав закон про заборону РПЦ

Президент Володимир Зеленський підписав закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій», який забороняє Російську православну церкву.

Згідно з даними на сайті Верховної Ради, голова держави поставив свій підпис під документом у День Незалежності України.

Закон забороняє діяльність в Україні іноземних релігійних організацій, розташованих у країні, яку Україна визнала агресоркою щодо себе, такою, що окупувала українські території,

а також підтримує агресію проти Української держави. Відтак в Україні заборонена Російська православна церква.

Документ також передбачає, що в Україні має бути припинена діяльність релігійних організацій, афілійованих із вище названими іноземними організаціями. А такою якраз і є УПЦ МП, яка підпорядковується РПЦ.

Закон встановлює, що релігійна організація, яка діє в Україні, не може мати керівний центр в РФ.

Духовний фронт України, 24.08.2024.

Церква в дзеркалі статистики

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 10 серпня 2024 року звершив освячення престолу та іконостасу оновленого храму на честь святої великомучениці Катерини, громада якого доєдналася до Православної Церкви України, та Божественну літургію у ньому.

Із 2018 року з Української православної церкви (Московського патріархату) до Православної церкви України (ПЦУ) перейшли 1 502 релігійні громади, повідомила Державна служба України з етнополітики та свободи у відповідь на запит «Інтерфакс-Україна».

Згідно з відповіддю, від 2018 року, коли було створено Православну церкву України, підпорядкованість у канонічних та організаційних питаннях релігійним центрам (управлінням) ПЦУ змінили:

- у 2018 році – дві релігійні громади Української православної церкви (Московського патріархату)
- у 2019 році – 319 громад
- у 2020 році – 30
- у 2021 році – 25;
- 2022 році – 496
- у 2023 році – 471
- із початку 2024 року – 159 громад.

Водночас у відомстві зазначили, що не володіють інформацією щодо кількості ліквідованих релігійних організацій УПЦ (МП).

Згідно зі звітом Держетнополітики про мережу релігійних організацій, станом на 1 січня 2024 (за даними обласних військових адміністрацій) в Україні функціонувало 10 919 релігійних організацій УПЦ (МП), з яких 51 релігійний центр/управління, до яких входить 10 586 громад (6 037 із них юридичні особи) і 214 монастирів (104 жіночі та 110 чоловічі); 34 братства; 17 духовних навчальних закладів (11 середніх і шість вищих).

Щодо ПЦУ, то станом на 1 січня 2024 в Україні функціонувало 8 295 релігійних організацій, із яких 56 релігійних центрів/управлінь, до яких входить 8 075 громад (3 400 із них – юридичні особи) і 87 монастирів; 16 братств; 26 духовних навчальних закладів (13 середніх і 13 вищих).

«Духовний фронт України».

Новини культури

ЧЕХІЯ. У Празі в неділю, 18 серпня, відбувся фестиваль української кухні, культури та творчості під назвою «Ukrainian Culture festival».

ІЗРАЇЛЬ. В Українському центрі в Тель-Авіві (Ukrainian Cultural Center in Tel Aviv) відбувся майстер-клас від «Українських здибанок в Ізраїлі», учасники якого цього разу навчалися давньої української техніки розпису по тканині – вибійці.

КАНАДА. Україна й українська культура були представлені на найбільшому у світі багатокультурному фестивалі «Edmonton heritage festival», який відбувся у канадському місті Едмонтон.

УКРАЇНА. У Національному заповіднику «Софія Київська» 15-18 серпня відбувся сьомий фестиваль високого мистецтва Bouquet Kyiv Stage 2024, який став проявом єдності всіх українців.

ЛАТВІЯ. У латвійському місті Вентспілс з 15 до 18 серпня відбулися Дні української культури, які традиційно проводить Вентспілське товариство української культури «Кобзар».

АРГЕНТИНА. Майже тисячу відвідувачів зібрав концерт «Разом за Україну», який став яскравою кульмінацією святкування 100-річчя Українського культурного товариства «Просвіта» в Аргентині.

Боррель: Я знайду, як розблокувати 6,6 млрд євро на оплату допомоги Україні зброєю

Високий представник ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки Жозеп Боррель пообіцяв знайти рішення, як обійти блокування виділення понад 6 мільярдів євро з Європейського фонду миру, що компенсує державам-членам витрати на збройову допомогу Україні.

Про це він сказав на пресконференції за підсумками неформального засідання міністрів оборони країн ЄС у Брюсселі в п'ятницю, 30 серпня, повідомляє «Європейська правда».

Боррель наголосив на тому, що в межах Європейського фонду миру, у створеному на початку року Фонду допомоги Україні (Ukraine Assistance Fund), залишаються заблокованими 6,6 мільярда євро.

«Багато міністрів сьогодні повторили: це не українські гроші, це наші гроші, бо нам не компенсували витрати, які вже відбулись – Україна вже отримала зброю, але вони не отримали відшкодування», – зазначив топдипломат ЄС.

«І багато міністрів сьогодні повторили, що необхідне термінове рішення. Я шукаю його. Так чи інак, я це рішення знайду», – пообіцяв він, не уточнивши, про яке саме рішення може йтися.

Нагадаємо, що це в берез-

ні Рада ЄС погодила створення Фонду підтримки України в межах Європейського фонду миру, кошти з якого мали йти державам-членам на компенсацію військових поставок Україні.

Відомо, що саме Угорщина блокує виділення з Європейського фонду миру мільярдів євро на

фінансування військової допомоги Україні.

Це відбувається попри те, що Будапешт має запевнення: внески Угорщини в Європейський фонд миру не будуть спрямовуватись на будь-яку військову допомогу Україні.

«Європейська правда».

У серпні Україна отримала \$8,4 млрд кредитів та грантів від ЄС та США

У серпні 2024 року до державного бюджету України надійшло близько \$8,4 млрд зовнішнього фінансування від ЄС і США, йдеться на сайті Міністерства фінансів України. Грантова допомога становить \$5,5 млрд – рекордний показник за час російського повномасштабного вторгнення.

Деталі

- Кошти від ЄС – перший регулярний гранш (той, який надається за виконання умов) у межах інструменту Ukraine Facility. Фінансування складається з кредиту – \$2,9 млрд, гранту – \$1,6 млрд. Гранти йдуть прямо до доходів бюджету (тобто зменшують фінансовий дефіцит) та не потребують повернення, отже не збільшують державний борг.
- Грант від США у \$3,9 млрд

Україна отримала через проект Світового банку PEACE in Ukraine. Кошти мають цільове призначення і спрямовуються на заробітну плату вчителям, співробітникам служб швидкого реагування (ДСНС), працівникам державних органів, першочергові соціальні видатки.

- За вісім місяців 2024-го зовнішнє фінансування сягає \$24,5 млрд, із яких \$6,6 млрд – гранти (27%). За аналогічний період 2023 року Україна отримала \$29,6 млрд допомоги, з яких \$8,5 млрд – гранти (29%).
- Загальна допомога від початку повномасштабної війни – \$98 млрд.

Контекст

У березні 2024-го Україна отри-

мала рекордний обсяг зовнішнього фінансування: \$9 млрд нових записаних від ЄС, МВФ та інших зовнішніх джерел.

Конгрес США ухвалив нову програму підтримки України, яка передбачає перехід із грантового на кредитне фінансування. Відповідно, тепер фінансова допомога від США також збільшуватиме обсяг державного боргу України. За 2022–2023 роки Україна отримала \$23 млрд безповоротної фінансової допомоги від США, тобто практично третій долар зовнішнього фінансування під час війни надходив від США у грантовій формі.

Ігор Орел. FORBES, 30 серпня 2024 р.

СНП в періодиці

На хвилі «чехо-словацької весни» 1968 року Мілош Гусіоровський, член-кореспондент Чехословацької академії наук, опублікував статтю під назвою «Словацьке національне повстання і федералізація» (Slovenské národné povstanie a federalizácia. Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 21.09.1968, 27(36), 6, s. 6.) У ній, між іншим, сказано:

Розпад Чехословацької Республіки навесні 1939 року став національною поразкою як для чеського, так і для словацького народів. Чеський народ опинився під прямою окупацією гітлерівського фашизму, словацький – у принизливому становищі гітлерівського сателіта. Крайні сили обох народів почали організувати національно-визвольну боротьбу за відновлення своєї спільної державності. У Словацькій організації зусилля з об'єднання всіх антифашистських сил у боротьбі за національне визволення увінчалися створенням на Різдво 1943 року Словацької Національної Ради. У її програмній декларації, серед іншого, було чітко і недвозначно заявлено:

«Ми бажаємо, щоб словацький і чеський народи, як найтісніше пов'язані між собою слов'янські народи, визначили свою майбутню долю в новій Чехословацькій Республіці, спільній державі чехів і словаків, на основі принципу рівності з рівними».

Тобто, саме прагнення до національного словацького вільного

життя і віра у вільне словацьке життя поруч з братнім чеським народом привели словацьку націю під проводом Словацької Національної Ради до славного національного повстання восени 1944 року. У ньому – у повстанні – словацький народ розгромив клерикальний фашистський режим; [...] у ньому він проголосив перед усім світом відновлення Чехословацької Республіки і тим самим подав руку допомоги братньому чеському народові, який у той час страждав під жорстокою гітлерівською окупацією [...].

У зв'язку з формуванням майбутнього республіки після закінчення війни М. Гусіоровський у дальшій частині статті посилається на слова Яна Шверми, сказані ним на переговорах у Москві, коли ще не було ясно, чи карпатські українці і далі будуть складовою частиною післявоєнної Чехословацької Республіки. Ось слова Яна Шверми: «Всім зрозуміло, що Чехословацька Республіка повинна заново вирішити внутрішньополітичні питання. Це насамперед питання взаємовідносин між двома на-

ми найважливішими націями – чехами і словаками. Це питання чехословацької єдності та визнання словацького народу як незалежної слов'янської нації. Наша позиція чітка: словацька нація є незалежною слов'янською нацією. Вона має повне право, як і кожна інша слов'янська нація, бути економічним господарем на своїй території. Нова республіка не може бути побудована на основі штучних союзів, угод, але як братня республіка трьох слов'янських народів: чехів, словаків і карпатських українців. У цій республіці в Чехії буде господарем чех, у Словацьчині – словак, а в Карпатській Україні – карпатський українець. Всі ми разом будемо творити і розбудовувати нову державу. Ми переконані, що чим більшою буде свобода народів, тим сильнішою буде нова Чехословацька Республіка. Тому ваше повстання знаменує собою великий акт вашого народу, не тільки для вас, але й для Чехословацьчини».

В заключній частині статті М. Гусіоровський пише:

З реабілітацією ідей Словацького національного повстання всі інші події цьогогорічної «чехо-словацької весни» об'єднують, що наступний ювілей – чверть століття свого найбільшого виступу – словацький народ зустрине як справді рівноправний партнер свого чеського брата [...].

Переклад з словацької мови: -мі-

Пряшівський край – нові унікальні враження для туристів

Місця боїв Першої світової війни, спостереження за ведмедями, відвідання дерев'яної церкви, пряшівські НАЙ (НАЈ), перебування в Полонинських лісах або екскурсія у світ бджіл у поєднанні з виготовленням свічок. Для туристів у Пряшівському краї підготовлені експериментальні продукти, які приведуть їх до унікальних місць.

У Пряшівському краї на туристів чекають унікальні враження, які зроблять відвідування обраних місць більш цікавим або самі можуть стати метою подорожі. Вони були підготовлені Крайовою організацією туризму (КОСР) Північний Схід Словацьчини у співпраці з постачальниками послуг для підтримки відвідування Пряшівського краю.

«У нас є цікаві ремісники, туристичні гіді, а також багато пристрасних людей, які створили надзвичайні послуги для туристів. Їхній спільний мотив – дарувати враження. Ми також задумали екскурсії історичними місцями по-іншому, незвично і з цікавою інтерпретацією», – представив експериментальні продукти Мартін Яношко, директор КОСР Північного Сходу Словацьчини. З усіма експериментами можна ознайомитися на сайті www.severovychod.sk. Поступово до них додаватимуться нові, адаптовані до пори року та інтересів туристів.

До дикої природи та історичних місць

Наприклад, туристи можуть поїхати в Полонини і зануритися в глибину лісу з гідом або навіть розбити біуак під зорями. Походи в долині річки Ондава слідами Першої світової війни – це також унікальний досвід. Він починається в Строккові і проходить через місця, де проходив фронт. Тур організує Військово-історичний клуб Бескиди. Він включає дегустацію фронтної кави, відвідування поля бою в селі Велькріп або лінії окопів у селі Брезниця.

У Вишній Писаній, поблизу Свидника, бджолярка Мартина Мигаленкова, відома як *Писанська пчола*, розповідає про життя бджіл та їхні продукти. Після багатьох років за кордоном вона повернулася на схід і в селі біля Свидника

присвятила себе бджільництву та освіті в цій галузі. Туристи також можуть насолодитися вивченням Бардієва (ЮНЕСКО) та його околиць, включаючи дегустацію цілющих вод у Бардієвському курорті та відвідання дерев'яного храму в Гервартові (ЮНЕСКО).

Пряшівський НАЙ представляє екскурсовод Андреа Сиваничова: «Ми познайомимо туристів з найстарішою корчмою, церквою, школою або кінотеатром, а також з найкращим кафе і найбільш непомітним пам'ятником за межами міських мурів. Вони дізнаються найцікавішу історію про міського ката і місце, де був виготовлений перший цукор, а також багато інших цікавих місць».

У Високих Татрах відвідувачі можуть спробувати, серед іншого, походи з спостереженням за ведмедями. Досвідчений гід проведе бажаючих через Татранський національний парк і відведе в місця, де найбільше шансів побачити бурих ведмедів, сарн, оленів і різні види птахів.

Край унікальних пам'яток

Крайова організація туризму Північний Схід Словацьчини також підготувала кампанію, спрямовану на популяризацію відвідування обраних місць у регіоні протягом літнього сезону. «Території краю торкаються п'яти національних парків, три з яких здебільшого розташовані в Пряшівському краї. Тут знаходяться найменші гори у світі – Високі Татри, одне з найтемніших місць на землі – Парк темного неба в Полонинських горах або річка Дунаєць у Пенінських горах. У нас є 180 природоохоронних територій, близько третини культурних пам'яток Словацьчини, об'єктів ЮНЕСКО, унікальні дерев'яні храми або опалові шахти і замки знаходяться саме тут. У Пряшівському краї ми маємо сотні унікальних місць, які своєю важливістю і чарівністю належать до туристичних атракцій світового значення», – сказав Яношко.

Громадськість може знайти унікальні місця на сайті www.severovychod.sk.

Відділ комунікації ПСК, Пряшів.

Старинське водосховище забезпечує воду для 200 сіл і міст

Міністерство навколишнього середовища має забезпечити суворий захист стратегічного водосховища Старина, щоб гарантувати достатнє постачання питної води на сході Словацьчини. На це звернула увагу природоохоронна організація Aegis, яка вже багато років працює в національному парку Полонини, де розташоване водосховище.

За словами Aegis, басейн Старини недостатньо захищений, що негативно впливає на якість води, термін експлуатації водосховища і витрати на його експлуатацію та обслуговування.

За словами Растіслава Мічаника, директора Фонду Aegis, захист навколишньої території, особливо лісів, має вирішальне значення для захисту поверхневих джерел питної води.

За словами ландшафтного еколога Томаша Лепешки, лісгосподарська діяльність і надмірна щільність лісових доріг сприяють стоку води та ерозії ґрунту, що призводить до засмічення водосховища відкладеннями.

«Традиційне господарювання призводить, серед іншого, до значного перевищення щільності мережі лісових доріг, що значно сприяє поверхнево-ерозії ґрунту», – пояснив Лепешка.

Ця еродована територія є особливо проблематичною через наявність флішових порід з високим ерозійним потенціалом. «Господарська діяльність у лісах над Стариною, пов'язана з доступом, лісозаготівлею і транспортуванням деревини, є джерелом відкладень, які змиваються у водосховище, що може призвести до зниження якості цінного джерела води», – заявив Лепешка.

Природоохоронці кажуть, що необхідно припинити будь-яку негативну діяльність у цій місцевості, зокрема, виключити лісгосподарську діяльність, яка призводить до засмічення водосховища відкладеннями.

Растіслав Мічаник підкреслив, що ефективний захист цього стратегічного джерела питної води може бути досягнутий лише шляхом захисту всі-

єї верхньої частини водозбору річки Цірохи.

«Ми повинні вирішувати питання захисту питної води комплексно, а не лише на рівні самого водосховища, греблі чи пов'язаної з нею водоочисної станції. З огляду на його важливість і брак фінансування, важливо, щоб воно залишалося в хорошому стані і забезпечувало якісну питну воду якомога довше. Старина є частиною Національного парку Полонини, і добре організована і послідовно додержувана охорона природи також забезпечить захист гідротехнічної споруди», – сказав Мічаник, додавши, що охорона водозбірної басейну Старини в даний час є недостатньою і несистематичною в довгостроковій перспективі.

Aegis також вказує на важливість правильного зонування Національного парку «Полонини». «Його процес розпочато, але не завершено. Тільки зонування може встановити чіткі правила щодо того, що можна і що не можна робити і як інвестувати в регіон, щоб зберегти його унікальність і в той же час підтримати місцеве населення, а також зусилля з розвитку території відповідно до національного парку», – сказав Мічаник.

За його словами, суворий захист повинен також поширюватися на державні землі, при цьому важливо запропонувати справедливую компенсацію власникам у басейні Старини за обмеження господарської діяльності. Міністерство навколишнього се-

редовища Словацьчини нещодавно оголосило, що готує оновлення інструкції, яка регулює питання пересування та діяльності в охоронній зоні найбільшого поверхневого джерела питної води Словацьчини.

За словами Словацької компанії з управління водними ресурсами, проникнення сторонніх осіб в охоронну зону І рівня і здійснення діяльності в цій зоні джерела Старина становить значну загрозу для критично важливої інфраструктури і життєво важливого джерела води, і тому, як адміністратор, вона вже вживає міри щодо поліпшення захисту цього джерела.

Національний парк Полонини є важливим природним надбанням регіону Снини і включає об'єкти природної спадщини ЮНЕСКО. Старинське водосховище є найбільшим поверхневим джерелом питної води в Словацьчині. Воно розташоване в районі Снини, в хотарі Стащина. Вся водозбірна площа водосховища є частиною Національного парку Полонини, що охоплює 125 квадратних кілометрів, з яких приблизно 74% вкриті лісом. Забезпечує питною водою близько 40% населення східної Словацьчини у понад 200 селах і містечках. Водосховище було введено в постійну експлуатацію в листопаді 1989 року і забезпечує водою жителів східної Словацьчини вже майже 35 років.

-р-

Дж.: Aegis, КН.

Старинське водосховище

«Старинське водосховище – це найбільше водосховище питної води в Словацьчині і наразі найбільше джерело питної води в Центральній Європі з точки зору корисного об'єму», – сказав Маріан Бочак зі Словацької компанії з управління водними ресурсами.

Водосховище має об'єм 59,8 млн. м³ води і займає площу 311,4 га. Висота стіни греблі: 50 м

Довжина греблі у верхньому б'єфі 311 м

Мінімальний робочий рівень: 309,60 м над рівнем моря.

Максимальний робочий рівень: 340,00 м над рівнем моря.

Загальний об'єм: 59,80 млн м³

Сьогодні це водосховище є основним джерелом питної води для міст Кошиці та Пряшів. Вода тече по 130-кілометровому трубопроводу до Кошиць.

Старина була побудована між 1983 і 1988 роками у верхній течії річки Цірохи на Буковських пагорбах у Національному парку Полонини. Наповнення водогону розпочалося у 1987 році.

Його будівництву передувало виселення 7 сіл. Це були села Дара, Остружниця, Руське, Смольник, Старина, Велика Поляна, Звала.

Виселення відбувалося з весни 1980 року до весни 1986 року, коли останнім було виселене село Руське.

Влада виселила загалом 3 500 осіб, які утворили 940 сімей і проживали у 820 сімейних будинках.

Старина була введена в експлуатацію 20 серпня 1987 року і спочатку призначалася для постачання питної води в райони Гуменне, Вранів, Михалівці і Требишів.

«В результаті випадкової нестачі питної води в місті Кошиці, ця концепція була переглянута. Замість будівництва підвідних труб для районів Михалівці та Требишів було розглянуто можливість будівництва підвідної труби до районів Пряшів та Кошиці. Водопостачання до міста Кошиці розпочалося у 1988 році», – йдеться у документах Словацької компанії з управління водними ресурсами.

Дж. Vysídlenie pre Starinu: Chrám vyhodili do vzduchu, stromy splíli (Korzár Horný Zemplín, 19. máj 2018).

